

VED- OCH BARKLEVANDE SVAMPAR PÅ EK

30. Om eksvampar presenterade i *Ekbladet*, *Eken och andra lövträd* och *Oak fungi in North Europe*

Stellan Sunhede

Ekfrämjandets redaktör Mats Hannerz undrade om författaren ville göra en sammanfattning av de ved- och barklevande eksvampar som hittills publicerats i Ekbladet då fjolårets uppsats (Sunhede 2022) om svavelticka, *Laetiporus sulphureus*, blev den avslutande artikeln i en lång serie av presentationer sedan 1993.

Orsaken till seriens slut är att arbetet fortsätter i en planerad bok *Oak fungi in North Europe* (se nedan), som kräver författarens hela fokus.

Om eksvampar i Ekbladet

De tre första uppsatserna om eksvampar publicerades i Ekbladet nr 8–10 (Sunhede 1993-1995). De gav kortfattade beskrivningar av (1) brunrötande svampar, (2) vitrötande svampar och (3) arter av släktet *Inonotus*, som växer på ek. Under ledning av redaktör Ulf Olsson blev det beslutat att uppsatserna i fortsättningen skulle avhandla en art per år, vilket skett från 1996–2022, med uppehåll bara för år 2000. I tabell 1 presenteras de svampar som närmare beskrivits och illustrerats i Ekbladet i bokstavsordning, utgående från de svenska artnamnen. En del av de latin-

ska namnen som använts i publikationerna är numera utbytta (främst baserat på resultat från DNA-studier) och presenteras i kolumn tre (tabell 1). Varje art är dessutom representerad med en färgbild (fig. 1–34) så att läsaren på nytt kan få en minnesbild av svamparna.

Om eksvampar i Eken och andra lövträd

År 2019 firade Ekfrämjandet sitt 75-årsjubileum. Under redaktörskap av ordföranden Thomas Thörnqvist gavs en gedigen jubileumsbok ut (Thörnqvist 2019). I denna bok fick författaren möjlighet att bidra med en uppsats om eksvamp (Sunhede 2019) som bl.a. berörde rötter, svamparnas rumsliga fördelning på eken och kortfattade presentationer av arter, varav flera som inte tidigare behandlats i Ekbladet.

I jubileumsboken fick den sällsynta saffrans-tickan, *Aurantiporus croceus* (fig. 28, 29) extra utrymme i ord och bild och gavs beteckningen ”Ekens kronjuvel bland eksvamparna”. Den är en av de grova ekamas mest skyddsvärda arter och blev globalt rödlistad 2019 (Dahlberg 2019).

Det kan vara värt att påpeka att om det bara gällt förekomst av grov ek så skulle saffrans-tickan kunnat vara väletablerad i England, som har fler grova ekar än något annat land i Europa,

och exempelvis ca 3 gånger så många ekar med en omkrets av 6 m eller mer, som vad Sverige har (Farjon 2017). Men av andra orsaker än tillgång på grovt substrat finns arten inte i England. I stället är det Sverige, Lettland och Litauen som hyser artens huvudpopulation och dessa länder har ett särskilt ansvar för saffranstickan och dess värdräd.

En annan sällsynt, rödlistad ticka, tungtickan, *Buglossoporus quercinus* (fig. 32), som behandlats i jubileumsboken och i Ekbladet (Sunhede 1993, 2017), gynnas däremot av Englands stora antal gamla grova ekar. England har 275-300 ekar som är värdräd för *B. quercinus* och svampen har där fått epitetet ”The flag ship fungus of ancient oaks” (Ainsworth 2017). Författaren har observerat arten på 80 ekar i Nordeuropa och den kan kanske finnas på dubbla antalet träd i vårt land. Så även om det ekrika England utgör artens starkaste fäste så har Sverige ett betydande ansvar för artens fortlevnad. Även *B. quercinus* hör till ekarnas mest skyddsvärda arter och är upptagen på IUCN’s globala rödlista (Kautman-kova et al. 2021).

Om eksvampar i Oak fungi in North Europe

Författaren har sedan 1975 undersökt svampfloran av vissa ved- och barknedbrytande arter på ek, *Quercus petraea* och *Q. robur* i Nordeuropa (Danmark, Estland, Finland, Lettland, Litauen, Norge och Sverige). Mer än 106.000 ekar har undersökts, huvudparten i Sverige. I vissa provrutor har svampförekomsten på numrerade träd årligen följts under 48 år. Flera initierade personer har under många år hört sig för om författaren inte kunde sammanställa fakta från dessa studier i en bok. Då redaktören för Svensk Mykologisk Tidskrift (SMT), Mikael Jeppson, för något år sedan frågade om författaren ville göra en

presentation i bokform besvarades frågan med ja. Det blev bestämt att bl.a. ett urval av ca 40 arter av ved- och barkbeboende svampar på ek närmare skulle presenteras på engelska i en bok ”Oak fungi in North Europe” och vara rikt illustrerad i färg. Arbetet som nu är påbörjat är tänkt att vara tillgängligt för alla med intresse för svamp oavsett förkunskaper, men också presentera fakta av värde för skogsfolk, naturvårdare och forskare. Boken är planerad att komma ut 2025. SMT’s redaktör har hört med Ekfrämjandet om att tillsammans med SMT stå som utgivare av boken.

Tack till Ekfrämjandet

Författaren vill ta tillfället i akt att framföra ett tack till Ekfrämjandets redaktörer Ulf Olsson, Mats Hannerz och Thomas Thörnqvist för positivt bemötande och ett gott samarbete. Tack också till Anders Ekstrand och andra medlemmar i Ekfrämjandet, samt läsare av Ekbladet för att de tagit sig tid att besvara mina frågor. Slutligen vill författaren ännu en gång tacka Erik Stenströms stiftelse för medel till fältforskning 2014. Det känns ”saknesamt” att avsluta serien i Ekbladet men jag återkommer gärna med alster efter att ekboken färdigstälts, om tillfälle ges.

Tabell 1. Arter av ved- och barklevande svampat på ek som beskrivits och illustrerats i Ekbladet från 1993–2022. Tre av de brunrötande arterna (*) som beskrevs mycket kortfattat i Ekbladet nr 8 blev senare behandlade mera noggrant (***) i Ekbladet nr 32, 34 och 35. I kolumnen "Nytt latinskt namn" har det latinska artnamnet ändrats då arterna numera placerats i nya släkten. Artnamnen följer i regel Artfakta SLU (2023). Figurnummer hänvisar till figurer i denna uppsats.

Figur	Svenskt namn	Latinskt namn	Nytt latinskt namn	Ekbladet nr:sid
1	Askticka	<i>Perenniporia fraxinea</i>	–	23: 31-34
2	Blekicka	<i>Pachykytospora tuberculosa</i>	<i>Haploporus tuberculosus</i>	14: 15-20
3	Blå ekhårshål	<i>Proliferodiscus tricolor</i>	–	31: 25-32
4	Brunskinn	<i>Stereum gausapatum</i>	–	30: 29-38
5	Brödmärgsticka	<i>Perenniporia medulla-panis</i>	–	26: 14-19
6	Ekkrös	<i>Exidia truncata</i>	–	20: 35-37
7	Eklackticka	<i>Ganoderma resinaceum</i>	–	27: 10-15
8	Ekplätt	<i>Corticium quercicola</i>	<i>Marchandiomyces quercinus</i>	29: 28-36
9	Ekskinn	<i>Aleurodiscus disciformis</i>	<i>Aleurocystidiellum disciforme</i>	18: 27-30
10	Eksprickling	<i>Colpoma quercinum</i>	–	29: 28-36
11	Ekticka	<i>Phellinus robustus</i>	–	11: 17-20
12	Frätskinn	<i>Vuilleminia comedens</i>	–	25: 8-11
13	Grenticka	<i>Polyporus umbellatus</i>	<i>Cladomeris umbellata</i>	9: 15-19
14	Gråskinn	<i>Peniophora quercina</i>	–	36: 30-39
15	Hasselticka	<i>Dichomitus campestris</i>	–	16: 13-16
16	Igelkottstaggsvamp	<i>Hericium erinaceus</i>	–	19: 32-36
17	Korallticka	<i>Grifola frondosa</i>	–	9: 15-19
18	Korkmussling	<i>Daedalea quercina</i>	–	8: 5-10
19	Kärnticka	<i>Inonotus dryophilus</i>	<i>Inocutis dryophila</i>	10: 49-53
20	Lackticka	<i>Ganoderma lucidum</i>	–	35: 41-52
21	Limsvamp	<i>Bulgaria inquinans</i>	–	21: 11-14
22	Oxtungsvamp	<i>Fistulina hepatica</i>	–	8: 5-10*, 34: 25-37**
23	Platticka	<i>Ganoderma applanatum</i>	–	24: 30-35
24	Raggskinn	<i>Stereum hirsutum</i>	–	28: 20-25
25	Rostöra	<i>Hymenochaete rubiginosa</i>	–	22: 33-36
26	Rutskinn	<i>Xylobolus frustulatus</i>	–	17: 37-39
27	Räfflad nagelskivling	<i>Collybia fusipes</i>	<i>Gymnopus fusipes</i>	9: 15-19
28-29	Saffransticka	<i>Hapalopilus croceus</i>	<i>Aurantiporus croceus</i>	12: 19-23
30	Styvsinn	<i>Stereum rugosum</i>	–	33: 34-35
31	Svavelticka *	<i>Laetiporus sulphureus</i>	–	8: 5-10*, 37: 30-42**
32	Tungticka	<i>Piptoporus quercinus</i>	<i>Buglossoporus quercinus</i>	8: 5-10*, 32: 36-47**
33	Tårticka	<i>Inonotus dryadeus</i>	<i>Pseudoinonotus dryadeus</i>	10: 49-53
34	Västlig rosttcka	<i>Phellinus ferreus</i>	<i>Fuscoporia ferrea</i>	13: 14-18

Figur 1-6. Ved- och barklevande eksvampar. Ek, *Quercus robur* (2–6) och lundalm, *Ulmus minor* (1). 1: Askticka, på trädbas. 2: Blekticka på sidan av fallen, grov, barkklädd gren. 3: Blå ekhårskål på fuktad, lossbruten barkbit. 4: Brunskinn på död gren, med blödande sår orsakat av skada med knivspets. 5: Brödmärgsticka på barklös stubbsida. 6: Ekrös i geleaktigt stadium, på ekgren. Från svenska fyndplatser. Foto: Stellan Sunhede.

Figur 7-12. Ved- och barklevande eksvampar. Bergeck, *Quercus petraea* (10) och ek, *Q. robur* (7–9, 11, 12). 7: Eklackticka nederst på stam 8: Ekplätt på kvist med gammal eksprickling. 9: Ekskinn på stambark. 10: Eksprickling, färska fruktkroppar på död kvist. 11: Ekticka på stam. 12: Frätskinn med bortsprängd bark på fallen klen gren. Alla från svenska fyndplatser utom (10), Danmark. Foto: Stellan Sunhede.

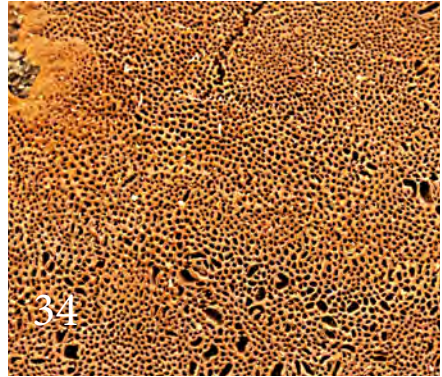
Figur 13-18. Ved- och barklevande eksvampar. Ek, *Quercus robur* (13, 14, 16-18) och hassel, *Corylus avellana* (15). 13: Grenticka, del av fruktkropp. 14: Gråskinn på död gren. 15: Hasselticka på död stam. 16: Igelkottstaggsvamp, snitt genom fruktkropp. 17: Korallticka vid stambas. 18: Korkmussling på ekved. Från svenska fyndplatser. Foto: Stellan Sunhede.

Figur 19-24. Ved- och barklevande eksvampar. Ek, *Quercus robur* (19, 21-24) och klibbal, *Alnus glutinosa* (20). 19: Kärnticka på levande stam. 20: Lackticka på murken stubbe. 21: Limsvamp på avverkad ekstam. 22: Oxtungssvamp, ung fruktkropp med gnagskada med mörkt blodfärgade droppar. 23: Platticka, hopväxta hattar på barkklädd, fallen stam. 24: Raggskinn på ek i kvarliggande vedstapel. Från svenska fyndplatser. Foto: Stellan Sunhede.

Figur 25-30. Ved- och barklevande eksvampar. Ek, *Quercus robur* (25–29) och hassel, *Corylus avellana* (30). 25: Rostöra på fallen ved. 26: Rutsinn på fallen, grov, barklös gren. 27: Räfflad nagelskivling vid rotbas, 28 & 29: Saffransticka på en fallen, barklös gammelek. Ekens kronjuvel bland vedsvamparna!!! 30: Styvskinn på död stående stam, med blödande sår orsakat av skada med knivspets. Från svenska fyndplatser. Foto: Stellan Sunhede.

Figur 31-34. Ved- och barklevande eksvampar. Alla fruktkroppar på ek, *Quercus robur*. 31: Sva-
velticka på stam. 32: Tungticka, ung fruktkropp på gamlelek. 33: Tårticka på stambas, liljekon-
valjblad inneslutna i den växande fruktkroppen. 34: Västlig rostticka. Torr, sprucken fruktkropp
på död, barkklädd gren. Från svenska fyndplatser. Foto: Maria Sunhede (31) & Stellan Sunhede
(32-34).

Summary

Sunhede, S. 2023. VED- OCH BARKLEVANDE SVAMPAR PÅ EK – 30. Eksvampar presenterade i Ekbladet, Eken och andra lövträd och Oak fungi in North Europe. [Wood- and bark-inhabiting fungi on oak – 30. Oak fungi published in Ekbladet, Eken och andra lövträd and Oak fungi in North Europe]. — Ekbladet 38: 25–34.

An overview of all species of wood- and bark-inhabiting fungi on oak published by the author in Ekbladet 1993-2022 is given in a table and in 34 colour illustrations. Notes on oak fungi in Ekfrämjandets anniversary book 1994-2019 are given together with notes on a planned book about wood- and bark inhabiting fungi on oak in North Europe (Denmark, Estonia, Finland, Latvia, Lithuania, Norway and Sweden). Notes on the ecology of the two most valuable, globally red listed, oak inhabiting fungi, *Aurantiporus croceus* and *Buglossoporus quercinus*, are also given.

Referenser

- Ainsworth, A.M. 2017. Non-lichenised fungi. In Farjon, A. 2017. Ancient oaks in the English landscape. Kew publishing. Royal Botanic Gardens, Kew.
- Artfakta SLU 2023. Artfakta från SLU Art-databanken. <https://artfakta.se/artinformation>
- Dahlberg, A. 2019. *Hapalopilus croceus*. The IUCN Red List of Threatened Species 2019: e.T58521209A58521216. <https://dx.doi.org/10.2305/IUCN.UK.2019-2.RLTS.T58521209A58521216.en>
- Kautmanova, I., Ainsworth, A.M., Olariaga Ibarguren, I., Mešić, A. & Jordal, J. 2021. *Buglossoporus quercinus*. The IUCN Red List of Threatened Species 2021: e.T70401726A204094456. <https://dx.doi.org/10.2305/IUCN.UK.2021-2.RLTS.T70401726A204094456.en>

Farjon, A. 2017. Ancient oaks in the English landscape. Kew publishing. Royal Botanic Gardens, Kew.

Sunhede, S. 1993. Vedsvampar på ek. Ekbladet 8: 5-10 [brunnrotande svampar].

Sunhede, S. 1994. Vedsvampar på ek – 2. Ekbladet 9, sid. 15-19. [vitrotande svampar]

Sunhede, S. 1995. Vedsvampar på ek – 3. Ekbladet 10, sid. 49-53. [släktet *Inonotus*]

Sunhede, S. 2022. Ved- och barklevande svampar på ek. 29. Svavelticka, *Laetiporus sulphureus*. Ekbladet 37:30-42.

Sunhede, S. 2017. Ved- och barklevande svampar på ek – 24. Tungticka, *Piptoporus quercinus*. Ekbladet 32: 36-47.

Sunhede, S. 2019. En mångfald av ved och barklevande svampar på ek. I Thörnqvist, T. 2019 (red). Eken och andra lövträd. Ekfrämjandet 75 år 1944-2019. Ekfrämjandet. Taberg.

Thörnqvist, T. 2019 (red). Eken och andra lövträd. Ekfrämjandet 75 år 1944-2019. Ekfrämjandet. Taberg. ■

Om författaren

Stellan Sunhede är filosofie doktor i botanik och universitetslektor i organismbiologi em. Han bedriver forskning om ekens ved- och barkbeboende svampar i Nordeuropa. Han är även engagerad i forskning om gasteromyceer tillsammans med utomnordiska kollegor.

Stellan Sunhede, Hökaskog Sandbacken, 533 92 Lundsbrunn, Sverige.

stellan.sunhede@gmail.com

